ÉLIÁS JÁNOS

„Sohasem dicsekedtem azzal, amit tudtam s hittem”

Ángyán János református lelkész (1768–1846) önéletrajza[1]

A Nagykunsági Református Egyházmegye 1715–1821 közötti történetét és személyi állományát vizsgáló név- és adattár összeállítása közben mintegy 200 lelkész adatait dolgozzuk fel és rendezzük. E munka sikeressége nagyban függ a meglévő források minőségétől és mennyiségétől, hiszen a célkitűzésünk egy teljes körű, a lelkészek születésétől haláláig átfogó életrajzi adattár építése és majdani elemzése. Az egyes lelkipásztorok esetében azonban érthetően eltérők a forrásadottságok. Ez elsődlegesen a lelkész aktív időszakának idejétől és hosszától, a tevékenységi körétől, az alapvető gyülekezeti munkán túl való hajlandóságától, illetve az illetők személyiségétől is függ. Szerencsésebb esetben persze akár rövidebb vagy terjedelmesebb önéletrajzok is maradtak ránk a vizsgált lelkészektől: igaz ez a jelen tanulmány és forrásközlés alanyára, Ángyán János református lelkészre is.

Az önéletrajz, mint irodalmi műfaj meghatározása számos elméleti és gyakorlati kérdést vet fel. Philippe Lejeune munkássága a műfaj tudományos reflexiójának egyik alapkövét képezi. A szerző célja egy koherens és működésalapú meghatározás kialakítása volt, amely lehetővé teszi az önéletrajz és a vele rokon műfajok szisztematikus megkülönböztetését. Ennek érdekében az önéletrajzot négy fő kritérium mentén definiálta: *nyelvi forma, tárgy, szerzői pozíció, valamint az elbeszélő helyzete.* Ennek megfelelően Lejeune szerint az önéletrajz egy olyan prózai formájú retrospektív elbeszélés, amelyet egy valós személy ír a saját életéről, különös hangsúlyt fektetve magánéletére és szemé-

[1] A tanulmány megírását a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal K-145896 számú témapályázata támogatta.

DOI: 10.55954/AP.2026.1-4.279

lyisége fejlődéstörténetére. A meghatározás leglényegesebb pontja az a követelmény, hogy a szerző, az elbeszélő és a főszereplő személye egybeessen. E háromszoros azonosság különbözteti meg az autobiográfiát a biográfiától vagy a memoártól.[2]

A szerzői azonosság kérdése persze az önéletrajz esetében elsősorban nem a szöveg belső struktúrájából, hanem a szöveg és a szerző közötti külső, társadalmi szerződésből nyeri jelentését. Ez az ún. *„önéletírói paktum”*, amely Lejeune meghatározása szerint nem csupán azt feltételezi, hogy az önéletrajz igazat állít, hanem inkább azt, hogy a szerző vállalja az igazmondás szándékát, s ezzel implicit módon felkínálja az olvasónak a hiteles önelbeszélés olvasási lehetőségét.[3] A nyelvtani személy használata szintén fontos jellemzője az önéletrajznak. A klasszikus önéletírás autodiegetikus narrációra épül (tehát az elbeszélő és a főszereplő egyazon „én”), amelyet nyelvtanilag az első személy használata jelez. Ugyanakkor Lejeune rámutat arra is, hogy az önéletrajzi szándék nem kizárólag az első személy használatával fejezhető ki: léteznek második vagy harmadik személyű önéletrajzok is, amelyekben a nyelvtani személy eltérő használata ellenére fennáll a szerző és a főszereplő azonossága.[4] Kiemelendő továbbá Lejeune azon megfigyelése, miszerint az önéletírás nem az emlékezet hitelességének garantálásán, hanem annak konstrukcióján alapul. Az önéletrajz nem mechanikus „másolata” az élettörténetnek, hanem narratív feldolgozása, amely a múlt tapasztalatait újrarendezi egy adott jelenbéli perspektívából. Ez a konstrukciós folyamat, bár elkerülhetetlenül szelektív és stilizált, nem szünteti meg az igazmondás szándékát, hanem annak egyik lehetséges megvalósulása.[5]

ÁNGYÁN JÁNOS ÉLETRAJZA

Az önéletrajz elemzése előtt érdemes bemutatnunk a dolgozat főszereplőjének általunk rekonstruált életrajzát. Ángyán János 1768. március 2-án született a Veszprém vármegyei Vörösberényben, Ángyán István és Herceg Katalin gyermekeként.[6] Alapfokú tanulmányait előbb szülőhazájában, majd a debreceni Református Kollégiumban végezte. Tanulmányait több ízben kénytelen volt

[2] LEJEUNE 2002a. 133–134.
[3] LEJEUNE 2002b. 274.
[4] LEJEUNE 2002a. 134–135.
[5] LEJEUNE 2002b. 276.
[6] MNL OL X 3198. A 1658. 651/1. fol. 22.

megszakítani pénzhiány miatt, így a beiratkozási anyakönyvekben összesen négyszer szerepel a neve: 1786. április 27-én, 1787. május 1-jén, 1788. március 26-án és 1789. május 3-án.[7] Ez utóbbi két beiratkozás közötti időszakban szolgált praeceptorként Nádudvaron 1788–1789-ben, amelyet az önéletrajzában is említ.[8]

Ángyán a tanulmányai során a szokásos diákranglétrát járta végig, ahol vállalt tisztségei alapján kitűnt a diáktársai közül. 1792 és 1793 között a *syntaxisták* praeceptora volt, majd 1793 és 1795 között a történelem és a görög irodalom helyettes tanáraként működött,[9] amíg a pozícióra meghívott későbbi neves professzor, Budai Ézsaiás a göttingeni tanulmányait folytatta. Végül kilencedéves diákként 1795–1797 között Hajdúböszörményben szolgált iskolarectorként,[10] ahol alapos munkája révén még egy évre szerették volna marasztalni, ám ehelyett inkább a külföldi egyetemjárást választotta. 1797–1798 között a jénai egyetemen tanult tovább,[11] amelyről önéletrajzában szintén részletesen megemlékezik.

Hazatérését követően 1798-ban a Békés vármegyei Szeghalom református gyülekezetének lelkésze lett, ahol egészen 1807-ig szolgált. Ezt követően visszatért szűkebb hazájába, a Dunántúlra, ahol több szolgálati helyen is megfordult: 1807-ben a losonci református gimnázium professzora lett, majd ugyanebben az évben Pápa és Pécsely községekben vállalt időközi lelkészi szolgálatot (1807–1808). Végül 1808-ban Veszprémbe került, ahol haláláig a helyi református egyházközség lelkipásztora volt. A Dunántúli Református Egyházkerületben több tisztséget is vállalt: egyházkerületi tanácsbíróként (1815–1841), veszprémi egyházmegyei tanácsbíróként (1815–1825), pénztárosként (1816–1825), jegyzőként (1825–1831), majd főjegyzőként (1831–1841) szolgált.[12]

A vizsgált lelkész nemcsak lelkipásztori, hanem pedagógiai munkásságával is kitűnt. Korának meghatározó pedagógiai írója volt; fordításai, prédikációi nyomtatásban is megjelentek. Tevékenysége jelentős hatást gyakorolt az egyházi közéletre, valamint a református oktatásra.[13]

[7] SZABADI 2013. 687., 702., 706., 723.
[8] TtREL II. 28. a. 3. 302.; TtREL II. 28. e. 1. 201.
[9] SINKA 1895. 196.
[10] PÉTER 1901. XII–XIII.
[11] SZÖGI 2001. 329.
[12] KÖBLÖS–KRÁNITZ 2018. 448.
[13] SZINNYEI 1891. 182–183.

Ángyán 1800. június 9-én kötött házasságot Lapis Zsuzsannával, Lapis Mihály mezőtúri bíró leányával. Házasságukból összesen kilenc gyermek született: József (1801), Mihály (1802), Dániel (1804), Lajos (1807), László (1809), Sámuel (1811), István (1813), Johanna (1814) és Antal (1817). A lelkész 1846. január 5-én, 78 éves korában hunyt el Veszprémben.[14]

ÁNGYÁN ÖNÉLETRAJZA: ÖSSZEFÜGGÉSTELEN SZEMELVÉNYEK — VAGY ÁTGONDOLT STRUKTÚRA?

Abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy Ángyán János egy viszonylag terjedelmes önéletrajzot hagyott ránk. Bár a kutatás jelenlegi állása szerint az eredeti kézirat elveszett vagy ismeretlen helyen lappang, szövegét ismerjük.[15] Kiss Áron tanár és egyháztörténész a XIX. század derekán teljes szövegét közölte a Figyelő Irodalomtörténeti Közlöny 1878-as kötetében.[16] Bár Kiss a korabeli forrásközlési gyakorlat szerint sem bevezetőt, sem lábjegyzeteket nem készített, az önéletrajzot a forrásokkal egybevetve hitelesnek tekinthetjük.[17]

Az önéletírás teljes mértékben megfelel a Lejeune által támasztott feltételeknek, tehát egy autodiegetikus narrációra épülő retrospektív elbeszélés prózaformában, amelyet egy valós személy ír a saját életéről.[18] Maga az autobiográfia nem rendelkezik dátumozással, de ismeretes, hogy Ángyán 76 éves korában írta,[19] így a kézirat élete végén, 1843-ban keletkezett Veszprémben, utolsó szolgálati helyén. Az önéletrajz motivációja így viszonylag egyértelmű lehet: egy áttekintő, életvégi összegzés és számvetés, amelyet egy idős lelkész írt az életéről. A munka csak 1843-ig tartalmaz adatokat, nem folytatódik naplószerű följegyzésekkel.[20]

[14] MNL OL X 3580. A 2409. 757/1. 133, 139, 248, 286; MNL OL X 3046. A 1548. 505/4. 116.; MNL OL X 3196. A 1656. 649/2. 213, 225, 235, 256, 268, 461.

[15] A kutatásunk elején azt gyanítottuk, hogy az eredeti kéziratot a Dunántúli Református Egyházkerület Tudományos Gyűjteményei őrzik, azonban kérdésünkre Kránitz Zsolt főlevéltáros úr megerősítette, hogy az nem található sem a Levéltár, sem a Kézirattár által kezelt iratok között. Segítségét ezúton is köszönjük.

[16] KISS 1878. 216–222., 303–308.

[17] Például diáknévsorok, anyakönyvek. A konkrét forrásokat Ángyán rövid életrajzának ismertetésénél tüntetjük fel az Újraközlő rovatban.

[18] LEJEUNE 2002a. 133–134.

[19] „1808-ban Veszprémbe rendeltettem, hol virág vasárnapján hivatalomat el is kezdettem, ahol most is, 76 esztendős koromban élek." Vö. KISS 1878. 307.

[20] KÖVÉR 2011. 222.

Kövér György szerint az ego-dokumentumok (naplók, önéletírások és levelezések) értelmezése során alapvető kérdésként vetődik fel, hogy mi, illetve ki az, akit ezekben a szövegekben keresünk: létezik-e az énnek olyan stabil, maradandó magja, amely az egyéni életpályát koherens egészként fogja össze? Ugyanő Pierre Bourdieu-t idézve a *„biográfiai illúzióról"* szóló meglátását tartja jelentősnek: szerinte az élettörténet gyakran utólagos konstrukcióként, nem pedig előre adott létezőként jelenik meg. Fontos kérdés továbbá, hogy hogyan értelmezzük az ego-dokumentumokat. Amennyiben elfogadjuk, hogy az ént nem egy előzetesen adott, szilárd mag, hanem egy elbeszélésen keresztül konstruált jelenség alkotja, úgy kutatásunk középpontjába az kerül, hogyan épül fel ez a narratív identitás az adott szövegben. Ennek műfaji implikációi is vannak: az önéletírás retrospektív módon, egy időpillanatból visszatekintve próbálja meg koherenssé szervezni az élettörténetet.[21] Ángyán koncepciója világos és koherens: az élete során vele történt eseményeket írja le kronologikusan. A leghangsúlyosabb és leghosszabban kifejtett részek az életének első feléről szólnak, amelyről azt feltételezhetnénk, hogy emlékei már csalókák lehetnek. Különösen a tanulmányainak leírására szenteli a legtöbb sort, míg lelkészi és pedagógiai írói munkásságát mindössze néhány bekezdésben foglalja össze. Felvetődhet tehát a kérdés, hogy az önéletrajz papírra vetésekor Ángyán János milyen hangsúlyokat választott ki és miért?

PÉLDAKÉPEK, MEGHATÁROZÓ ÉLMÉNYEK

Ángyán az autobiográfiáját egyértelműen az önmeghatározás céljából írta, azonban fontos kérdés, hogy milyen elbeszélői technikát alkalmazott. Jan Assmann szerint annak ellenére, hogy az emlékezés alanya minden esetben az egyén marad, még a személyesebb emlékek is csupán a társadalmi csoportokon belüli, személyek közötti kommunikáció és interakció során formálódnak,[22] így nem véletlen, hogy Ángyán is elsősorban azokat a személyeket (esetleg eseményeket) emelte ki a munkájában, akik döntően meghatározták a későbbi pályáját, személyiségét.

Az önéletrajz a származásával kezdődik: ebből megtudjuk, hogy mikor és milyen körülményekbe született. A taníttatás, tanulás, valamint a tanári példaképek, mint fő motívum az egész írását átszövi. Két elemi iskolai tanítója be-

[21] KÖVÉR 2011. 220–221.
[22] ASSMANN 1999. 36–37.

vallottan nagy hatással volt a szerzőre: míg első iskolamesterét, Szécsi Gál Györgyöt[23] goromba természetűnek írja le, akitől félt, addig a második iskolamesterére, Tokos Sámuelre szeretettel emlékezik. Így ír róla: *„Ez igen jó és bölcs tanító volt; ennek köszönöm azt, amivé lettem."*[24] Tokos a tehetséges tanulók továbbtanulását is szorgalmazta: *„ez által úgy oktatódtunk, hogy hárman csakhamar megkedveltük a tudományokat annyira, hogy feltettünk magunkban, hogy Debrecenbe lemegyünk tanulni."*[25]

A debreceni éveket leírva szintén nagy figyelmet fordított a tanítóira, legyenek azok akár felsőbb éves diákok (praeceptor publicusok), akár professzorok. Ebből tudjuk, hogy az első tanítói Miskolci Sámuel, Bátori Gábor, Diószegi Sámuel és Juhász István voltak.

Fordulópontnak tekinthető az 1788-as nádudvari praeceptorsága: itt azt írja, hogy szegénysége miatt kellett vállalnia ezt a szolgálatot, azonban ezután *„most már elkezdettem folytatni igazi szorgalommal tanulásomat."*[26] Ekkor figyelt fel rá a szintén példaképnek tekinthető Sinai Miklós professzor is, mivel Ángyán több görög nyelvű könyvet is kivett a kollégium könyvtárából.[27] A kollégiumi felsőbb évfolyamok is különösen emlékezetesek lehettek számára. A három professzor, aki tanította őt, mély nyomot hagyott benne, hiszen mindegyikről feljegyzett egy rövid történetet, amelyeket ő maga is közvetlenül átélt. Persze nem csupán maga az emlékezés folyamata, hanem annak megfogalmazása és előadása is hatással van a visszatekintő személyre, valamint az élmények rögzítésének módjára. Az élettörténeti elbeszélők gyakran, akár tudtukon kívül a puszta narrátor szerepéből átlépnek a mesélő szerepébe, ami együtt jár azzal, hogy a történetmesélés szempontjából attraktív, figyelemfelkeltő vagy szórakoztató elemek hangsúlyosabbá válnak. Ilyen esetekben előtérbe kerülnek azok az anekdotaszerű epizódok, amelyek illeszkednek az elbeszélő által ismert kulturális mintákhoz.[28]

[23] A lelkész Gál Jánosként emlékezik a nevére, de valójában Szécsi Gál György volt a tanító neve. Vö. KÖBLÖS–KRÁNITZ 2018. 433.

[24] KISS 1878. 217.

[25] Uo.

[26] Uo.

[27] Ez utóbbinak igen profán magyarázata van: az akkor még diák, de felsőbbéves Budai Ézsaiástól hallotta, hogy Sinai rendszeresen megnézi, milyen könyveket forgatnak a diákjai, s a görög írók munkáinak ismerete igen előnyös volt a kollégiumban. Ángyán ezt megtudva szándékosan több görög nyelvű könyvet kölcsönzött, amelynek hamar meglett a gyümölcse: „Aminek következése lett az, hogy harmadik deák korom esztendeje végével a professzor urak meglehetősen felsoroztak engem tanuló társaim közt, ami meg is maradott végig." KISS 1878. 218.

[28] DOBSZAY 2010. 41.

Ormós András professzor történetével Ángyán a saját szorgalmát és nyelvi érdeklődését kívánta hangsúlyozni. Mivel a diák különös érdeklődést mutatott a héber nyelv iránt, Ormós arra kérte, hogy írjon héber nyelvű köszöntőverset Benedek Mihály debreceni lelkész névnapjára. A feladat elvégzése után Ormós elismeréssel illette tanítványát, mondván, hogy *„maga sem tudott volna derekabbat írni."*[29]

A Szilágyi Gáborral professzorral kapcsolatos emlékének felidézésével minden bizonnyal a saját felkészültségét szerette volna kiemelni. A teológiaprofesszor a korszak reformtörekvéseinek megtestesítője volt. Göttingeni tanulmányai hatására elfordult a hagyományos ortodoxiától és új teológiai irányzatokat kezdett közvetíteni hallgatóinak. Ángyán azonban hamar felismerte, hogy Szilágyi tanításaiban Johann Christoph Döderlein jenai professzor *Institutio Theologiae Christianae*[30] című munkája adja a vezérfonalat. A tankönyvet megvásárolva és áttanulmányozva a diák Ángyán immár átgondolt stratégiát alkalmazott az előadások követésére: csak akkor jegyzetelt, amikor a professzszora nem a könyvből olvasott. Ezt Szilágyi hamar észlelte és egy alkalommal kérdőre vonta tanítványát, aki azonban tökéletesen tudta idézni az adott részt – az általa vásárolt Döderlein-kötetből. Ezzel tanára elismerését is kivívta, aki ezt követően már nyíltan ajánlotta hallgatóinak Döderlein munkáját.[31]

Sinai Miklós esetében a vizsgáztatás során történt epizód egy humoros pillanatot örökít meg. Ángyán helyettes professzorként az 1795–1796-os tanév során Homérosz *Iliász*-ának és Vergilius *Aeneis*-ének első hat-hat könyvét tanította, majd ezekből vizsgáztatta a tanulókat. A vizsga során Domokos Lajos főgondnok megjegyzést tett a felelő versmondására, amit Sinai Miklós egy igen hatásos válasszal hárított el, amivel Homérosz vakságára és énekmondói szerepére utalt.[32]

[29] KISS 1878. 218.

[30] DÖDERLEIN 1780.

[31] „Ne gondoljátok, hogy mindazokat, melyeket a hittudományra nézve mondok, mind magamtól mondottam; másoktól is kölcsönözök azokra nézve; név szerint Döderlein jenai tanítótól, akinek ilyen című munkáját Institutiones stb. ajánlom is mindnyájatoknak." KISS 1878. 219.

[32] „… mindezekből közönséges megvizsgáltatást is adtam, melyen megjelent T[iszteletes] Sinai Miklós úr is, akinek helyettese voltam; jelen volt az öreg Domokos Lajos úr is, aki, midőn Homerusból folyt a vizsgáltatás, felszólalt, ezt mondván: *Nem úgy pattogtatta ezen verseket Homerus a maga szájából.* Erre Sinai ezt kérdezte a felelőtől: *Domine Kis, de hát pattogtatta-e ezeket Homerus?* mire a felelő ezeket viszonozta: *nem pattogtatta biz az, mert vak lévén, koldult velök, énekelvén azokat siralmasan. Igen is,* monda erre Sinai, *mint a mai koldusok;* ezzel: *mint gyors szarvast, ha vadász lőtt stb.* Erre az egész hallgatóság elmosolyodott, az öreg Domokos úr is elhallgatott; ez lett 1795-ben az őszi vizsgáltatáskor." KISS 1878. 220.

Ángyán a tanulói évei ismertetésekor kizárólag a maga szemszögét és a professzorai tevékenységét hangsúlyozza írásában; a tanulótársairól egy kivétellel nem ejt szót. Egyértelműen látszik, hogy tanárai alapvetően meghatározták pályaválasztását, illetve későbbi világlátását és írói pályáját is.

EGY LELKÉSZ SZEMSZÖGE

Ángyán János önéletrajzában egyértelműen a református szellemiség, mint vallási és kulturális jellemző a meghatározó. Emellett azonban nem szenvedünk hiányt a személyes megjegyzésekből és az Ángyán számára fontosabb, de első olvasatra nem feltétlenül releváns történetekből sem. Egy biztos: a szerző a saját szemszögére szorítkozik és kizárólag a saját perspektívájából írja meg az eseményeket. Mivel közrendű származású, református vallású diák, lelkész, majd író volt, ezen attribútumok a motivációinak számos árnyalatot adhatnak.

Ángyán édesapja Ángyán István földműves volt. Ezen társadalmi réteghez tartozók egyetlen kitörési lehetősége a korban a lelkészi vagy tanítói életpálya lehetett,[33] ehhez pedig elengedhetetlen volt az állásokhoz szükséges különféle szintű képesítés az elemi iskolától egészen a külföldi egyetemig. Ángyán János is hasonló utat járt be: számára annyira hangsúlyos volt a tanulás, hogy önéletrajzának több mint felét ezek az évek teszik ki. Tanulságos még, hogy az édesanyjáról is azt emeli ki, hogy támogatta tovább tanulását: *„édesanyám volt Herczeg Katalin, aki által neveltettem és tanítattam 1780-dikig, amikor édesanyám által Pestre elvitettem és onnét Debrecenbe elbocsátottam."*[34] Gondolkodásmódját kétségkívül befolyásolták a református vallás hitelvei, illetve a protestáns etika alapvetései: később lelkészként is ezen elvek szerint szolgált. A református teológiában ugyanis az etika és a lelkészi szolgálat viszonya elválaszthatatlanul összefonódik. A lelkészi hivatal nem csupán hitbeli és tanítói felelősséget hordoz, hanem erkölcsi kötelezettséget is, amely az Isten Igéjéhez való hűségben és az evangélium igazságának gyakorlati megélésében nyilvánul meg. A reformátori gondolkodás arra mutat rá, hogy a dogmatika és etika egysége nélkül a lelkészi szolgálat tartalmatlanná és hiteltelenné válhat. Kálvin hangsúlyozta, hogy az isteni törvény nem csupán szabályrendszer, hanem az istentisztelet rendje is, amelyre a hívők élete épül. A lelkész feladata tehát nem

[33] DUROVICS–KÓNYA 2024. 136
[34] KISS 1878. 216.

kizárólag tanítás, hanem olyan életvitel közvetítése, amelyben hit és cselekvés egységben van jelen.[35]

Talán épp ez utóbbi megállapítás miatt fordulhat elő az, hogy lelkészi működéséről alig, mint inkább az általa írt és fordított kötetekről emlékezik meg az önéletrajzban olyannyira, hogy az egyes munkái címét legtöbb esetben pontosan bejegyzi és az első kiadás évszámai mellett említést tesz arról is, ha valamelyik művét újból kiadták. A szerző imádságoskönyveket állított össze négy részben: hétköznapi és bűnbánati imádságokat (1818), ünnepi és vasárnapi prédikációkhoz kapcsolódó fohászokat (1817), különleges alkalmakra szóló imádságokat (1817), valamint templomi és temetési liturgikus szövegeket (1835). Emellett pedagógiai munkát is készített: kiadta a nevelés- (1822) és a tanítástudomány (1833) kézikönyvét. Halotti beszédeket és egyéb prédikációkat is publikált, többek között a *Keresztény ember kézikönyvét,* valamint az I. Ferenc király halálára mondott gyászbeszédét is.

Kissé szokatlan lehet viszont, hogy a lelkészi írásokban sűrűn előforduló latin vagy magyar nyelvű, a Bibliából vagy ókori auctoroktól idézett mondatok vagy bekezdések csupán néhány helyen fordulnak elő az önéletrajzban: előbbire csak egy Mt 25:14–30-parafrázist,[36] illetve Mt 21:9 idézetet,[37] utóbbira pedig egy Vergilius: Aeneis-idézetet[38] találunk példaként. Ennek magyarázata az lehet, hogy a korban egyre divatosabb szokással ellentétben az önéletrajzot nem a nagyközönségnek szánta,[39] hanem kizárólag magának írta, így nem volt igénye arra, hogy megmutassa széleskörű műveltségét.

EMLÉKEK ÉS AZOK SZELEKCIÓJA ÁNGYÁN ÖNÉLETRAJZÁBAN

Az emlék nem pusztán a múlt egy rögzített lenyomata, hanem mindig utólagosan konstruált, dinamikus és értelmezett tapasztalat. Az emlékeket nem egyszerűen „felidézzük", hanem azokat újra és újra megalkotjuk a jelen értelmezési keretein belül. Ezt a folyamatot számos tényező befolyásolhatja: az elbeszélő aktuális identitása, élettörténeti helyzete, a társadalmi és kulturális elvárások,

[35] PETERDI 1987. 296–300

[36] „Feci quod potui quantum tu Christe dedisti; Plus faciant, queis plura talenta data", azaz *„Megtettem, amit tudtam, amennyit Te, Krisztus, adtál; Tegyenek többet azok, akiknek több talentum adatott."* – Mt 25:14–30.

[37] „Áldott legyen, aki jött az Úrnak nevében." Mt 21:9.

[38] „Apparent rari nantes in gurgite vasto", azaz *„Ritkán úszók tűnnek fel a hatalmas örvényben."*Virg. Aen. I. 118.

[39] DOBSZAY 2010. 35.

a rendelkezésre álló nyelvi és narratív formák, valamint a közösségi emlékezet struktúrái. A dokumentálás vagy visszaemlékezés aktusa maga is alakítja az emléket, hiszen a megszólalás helyzete sajátos jelentéstartalmakkal ruházza fel azt. Így az emlék mindig részben szelekció, részben újrateremtés eredménye.[40] Ezzel párhuzamosan szót kell ejtenünk az emlékek szelekciójáról is, amely nem csupán az egyéni emlékezés pszichológiai folyamata, hanem mély társadalmi és kulturális beágyazottsággal rendelkező aktus. Az emlékek megőrzése, elhagyása vagy átformálása mindig valamilyen aktuális önértelmezési igényt szolgál: az elbeszélő saját élettörténetét próbálja koherens narratívába illeszteni, amely értelmet ad múltjának. Ez a szelekció gyakran nem tudatos, mégis erőteljesen irányított a kollektív tapasztalatok, történelmi események, valamint a jelenbéli elvárások és társadalmi normák által. Az elhallgatott vagy átalakított emlékek mögött a feledés és a tudatos önképformálás is meghúzódhat. Az emlékezés tehát mindig szelektív, és e szelekció révén az egyén nemcsak a múlthoz, hanem a jelenhez és a jövőhöz való viszonyát is újraértelmezi.[41]

Ángyán önéletrajzában — és más élettörténeti elbeszélések esetében is — szembetűnő az ifjúkor emlékeinek dominanciája a visszaemlékezés szerkezetében. Felvetődhet azonban a kérdés, hogy milyen pontosan emlékezhet vissza egy 76 éves ember a fiatalkorára? Az időskorban papírra vetett önéletírásokban gyakran megfigyelhető az emlékek időbeli koncentrálódása az első harminc évre, amely az életpálya szempontjából kulcsfontosságú döntések és elköteleződések időszaka. Ángyán önéletrajzának mintegy fele a diákévekhez kapcsolódó emlékeket írja le.[42] Az évszámokra és az adott esztendőben történt eseményekre jól emlékszik — ezt kontrollforrásaink is megerősítik.[43] Több ízben előfordul azonban az, hogy a nevekkel problémái adódnak: első elemi iskolai tanítóját Gál Jánosként nevezi meg, azonban a dunántúli lelkészi adatbázis alapján egyértelműen Szécsi Gál Györgynek hívták az iskolamestert.[44] Ugyancsak rosszul emlékszik jenai tanulótársának, majd lelkészkollégájának nevére is: ugyan azt írja, hogy *„még azon esztendőben egy szomszédhelységben prédikátori hivatalra beállítandó ifjúnak, Jezernyitzki Sámuelnek beállítására vizsgálónak (censornak) akkori esperes Marjai úr által meg is hívattam; de amiről én annál fogva, hogy Jenában a megnevezett ifjúval együtt voltam, ígérvén egy-*

[40] DOBSZAY 2010. 45.
[41] KESZEI 2010. 7–14.
[42] DOBSZAY 2010. 45.
[43] Az önéletrajz szövegének közlésekor ezeket tételesen jelezzük a lábjegyzetekben.
[44] KÖBLÖS–KRÁNITZ 2018. 433.

szersmind, hogy más minden esetben készen fogok engedelmeskedni,"[45] tehát elvileg jól ismerte Jezernicki Ferencet, a keresztnevére mégis Sámuelként emlékezett.

Ángyán az életrajzában alulnézetben tekint az őt körülvevő történésekre, így a mai, történészi szemmel nézve nagyobb horderejű eseményekre egyáltalán nem fektet hangsúlyt. Ezzel kapcsolatban egyetlen esetben tesz kivételt, amelynek indoka, hogy maga is a saját szemével látta az eseményt. 1797-ben, amikor Jenába indult tanulni, megálltak Őri Fábián László nevű útitársával annak mostohaapjánál Almáson,[46] ahol találkoztak a Napóleon fenyegetésétől tartva Budára sietű királyi családdal. Ezt a jelenetet a következőképpen örökíti meg:

> „Akkor volt [1797 tavaszán] t[udni]i[llik] a francia háborúnak azon sajnos ideje, hogy a francia hadisereg Bécshez közelgetvén, Bécsből fejedelmünk Prágába minden kincseivel elköltözött, felséges családja pedig Budára a helységen, hol voltunk mi is, keresztülküldetett, hol tisztelő megyei követek épen a parochialis ház előtt tették meg hódoló tiszteletöket. Valóban elszomorodva néztük mi is Lujzát, azután Napoleon feleségét, most pedig parmai hercegnőt, aki könyes szemekkel ezt kérdezte az őtet tisztelőktől: *„Az urak sem hagynak el ugye bennünket?"* melyre ezek ezt felelték, mégpedig épen úgy könnyes szemekkel: *„Nem, felséges hercegnő, utolsó csepp vérünkig."* Ezzel a felséges család elindult, a megyei követség kíséretével."[47]

Minden bizonnyal valóban megtörtént eseményen alapszik a leírás, sőt, akár Ángyán maga is láthatta a saját szemeivel Mária Ludovika hercegnőt, a történetet azonban erőteljesen kiszínezhette. I. Ferenc lánya ugyanis ekkor mindössze hatéves volt, így aligha történhetett meg ilyen párbeszéd a megyei követek és az ifjú hercegnő között. Ugyancsak gyanúra adhat okot az *„utolsó csepp vérünkig"* szófordulat említése is, amely minden bizonnyal parafrázisa az 1741-es pozsonyi országgyűlésen Mária Teréziának tett magyar nemesi felajánlásnak (*„életünket és vérünket"*). Ángyán biztosan ismerte ezt a történetet, így valószínűleg összemoshatta a 27 évvel a születése előtt történt esemény ismeretét és az általa látottakat.

[45] KISS 1878. 307.
[46] KÖBLÖS–KRÁNITZ 2018. 679.
[47] KISS 1878. 221–222.

Az önéletrajz kétségkívül legérdekesebb részletei a lelkész vallásosságára vonatkoznak. Ezen sorokban olyan tényeket ír le, amelyekről nyíltan biztosan nem beszélt senkinek,[48] a prédikációi szövegéből azonban kiderülhetett, mivel szeghalmi hallgatói többször is megvádolták őt vallástalansággal, sőt, ateizmussal is az egyházmegyénél.[49] Hegyi Ádám szerint ezen jelzőket persze nem szabad a mai fogalmaink szerint értelmezni: mivel a kortársak nem igazán tudtak különbséget tenni az egyes filozófiai irányzatok közt, így az ateizmussal vagy vallásellenességgel vádolt személy legtöbbször nem tagadta Isten létezését, amely megállapítás persze Ángyánra is igaz. Sokkal inkább történhetett meg az, hogy a lelkész bizonyos mértékben szembement a fősodor hittételeivel és kétségbe vonta a kereszténység egyes tanításait vagy gyakorlatait.[50]

Ezen gondolatokat támasztja alá az önéletrajzában leírt vallomása is, amelyet a lelkész korábban magában tartott, de élete vége felé úgy érezte, hogy kiírhat magából: *„megvallom, nem voltam vallásos egy értelemben sem magokat tudósoknak vélt hallgatóimmal, sem pedig egyházi elöljáróimmal; amit hallgatóim predikátioimból gondoltak,* […] ”[51] Ugyancsak beszédes epizódot olvashatunk az írói munkásságát taglaló részben, ugyanis megemlít egy Szikszai György-féle imádságoskönyvet, amelyet erőteljesen cenzúrázott: *„ebből is sokat kitöröltem olyakat, melyek az én gondolat-módommal ellenkeztek.”*[52] Végül az esperesnél való feljelentése után olyannyira félt a hivatala elvesztésétől, hogy a szóban forgó könyvet még Szeghalmon összetépte, megsemmisítette: *„én azt* [a könyvet] *eltéptem, és a padlásomon eldugdostam, melyek talán még most is ott hevernek.”*[53] Mivel szeghalmi szolgálata után nem ismerünk semmiféle ehhez hasonló panaszt, úgy gondoljuk, hogy az esetet követően gondosabban megválogatta prédikációi szavait, amelyet alátámaszthatnak nyomtatásban megjelent igehirdetései is.[54]

[48] „Ifjú voltam akkor, de szeles sohasem voltam, sohasem dicsekedtem azzal, amit tudtam s hittem.” KISS 1878. 221–222.

[49] „Két előkelő hallgatóm elment esperes úrhoz, és engem, mint nem keresztényt rútúl bevádolt; meg akarta hát hallani magamtól, micsoda értelemben vagyok vallásomról.” KISS 1878. 307.

[50] HEGYI 2018. 16.

[51] KISS 1878. 307.

[52] KISS 1878. 307.

[53] Az összetépett könyv értékes tanulságul szolgálhatna a lelkipásztor gondolatvilágának megértéséhez, azonban egyértelmű, hogy ezt már nem tudjuk ellenőrizni. KISS 1878. 307.

[54] ÁNGYÁN 1809.; ÁNGYÁN 1816.; ÁNGYÁN 1817a.; ÁNGYÁN 1817b.; ÁNGYÁN 1818.; ÁNGYÁN 1827.; ÁNGYÁN 1835.

Érdekes lehet az is, amit a lelkész elhallgat az önéletrajzban. Az emberi emlékezet működésének ugyanis szerves része az elhallgatás gyakorlata: személyes, családi, gazdasági vagy politikai indíttatásból az emberek gyakran szelektíven idézik fel a múlt eseményeit, bizonyos részleteket elhagyva vagy elfeledve, akár tudattalanul, akár szándékosan, ekkor pedig az elhallgatás már nemcsak egyéni döntés, hanem tudatos narratív szerkesztés eredménye.[55]

A tudattalan elhallgatásnak eshetett áldozatul a lelkész hajdúböszörményi iskolamesteri szolgálata. Minden bizonnyal nem hagyott benne mély nyomot a rectorság, mivel a szolgálat helyén, idején és az általa keresett pénzösszegen kívül egyáltalán nem ejt szót sem az iskoláról, sem pedig a diákjairól. Ugyan írja, hogy még egy harmadik évre is próbálták marasztalni, mivel elégedettek voltak vele, ő azonban inkább külföldi egyetemre vágyott, így nem vállalta a további szolgálatot: *„mert annyira bennem volt a külországi akadémiákra mehetés vágya, hogy azt semmi bennem meg nem győzhette."*[56] Valószínűleg tehát egyfajta „szükséges rossznak" tarthatta az iskolamesteri szolgálatot, amely elengedhetetlen volt egy nyugat-európai egyetem meglátogatásának pénzügyi feltételeinek előteremtéséhez, így életének ezen epizódjára csak kevés gondolatot szánt.

Egyértelműen a tudatos elhallgatás sorsára jutott azonban a házaséletének leírása, amelyet a szerző explicit a tudtunkra is ad. Ángyán 1800. június 9-én kötött házasságot a mezőtúri bíró, Lapis Mihály leányával, Zsuzsannával, akiről csupán annyit ír, hogy *„elvévén feleségül mezőtúri bírónak, Lapis Mihálynak leányát, Zsuzsannát, ami lett egész szerencsétlenségemnek alapja; de amiről hallgatok."*[57] Ugyan a lelkipásztor igyekezett elhallgatni, mi volt az a bizonyos eset, amely megpecsételte további sorsát, a Nagykunsági Egyházmegye jegyzőkönyve egy olyan eseményről tudósít, amely egyértelműen nagy kellemetlenséget okozott Ángyánnak. 1806-ban ugyanis azért állt az egyházmegyei közgyűlés elé, mivel a szeghalmi elöljáróság bevádolta őt felesége miatt, aki „a Mélt[óságos] Földes Uraság ott lakó Casnárjával gyanus, fajtalan és botránkoztató társalkodást gyakorlott."[58]

A vád igaznak bizonyult, mivel a szeghalmiak olyan bizonyítékokkal álltak elő, amely levelekből az asszony *„Szeretőjével való fertelmeskedése és fajtalan*

[55] HEGYI 2022. 352.
[56] KISS 1878. 221.
[57] KISS 1878. 306.
[58] TtREL I. 33. a. 1. 215.

élete nyilván kitetzik."[59] Ángyán a bizonyítékokkal való szembesítés után maga is elismerte, hogy a levelek felesége kézírását tükrözik, de ennek ellenére nem bocsájtja el az asszonyt. A gyűlés megdorgálta Ángyánt, mivel nem vigyázott eléggé feleségére és háza népére, és arra intette, hogy ügyeljen arra, hogy neje ne okozzon több botrányt. Végül a szeghalmi elöljáróság arra kérte a gyűlést, hogy Ángyánt mozdítsák el Szeghalomról. Erre azonban nem volt szükség, mert Ángyán kifejezte szándékát, hogy a maradék év kitöltése után távozni kíván a gyülekezetből.[60] Felesége később is bosszúságot okozhatott Ángyánnak, melyről részleteket nem tudunk. Tény, hogy a sajtóhírek szerint a lelkész halála után a hitelezők csődeljárást indítottak az özvegy ellen.[61]

ÖSSZEGZÉS

A tanulmány középpontjába a XVIII–XIX. századi református lelkész, Ángyán János életútjának és önéletrajzának részletes bemutatását és értelmezését állítottuk. Az elemzés a Nagykunsági Református Egyházmegye 1715–1821 közötti személyi állományára vonatkozó kutatások része, ugyanakkor önálló forráskritikai és narratológiai értelmezést igyekszik nyújtani a fennmaradt ego-dokumentum alapján. A forrást az teszi különösen értékessé, hogy Ángyán esetében egy részletes, retrospektív szemléletű, autodiegetikus önéletrajz áll rendelkezésre, amely a szerző saját kezű összegzéseként, életének vége felé született, és amely megfelel a Lejeune-féle „önéletrajzi paktum" feltételeinek: a szerző, az elbeszélő és a főszereplő személye egybeesik, és a szándék a hiteles önbemutatás.

Ángyán önéletrajza hangsúlyosan kezeli a tanulmányi éveket, valamint azokat az személyeket és élményeket, amelyek pályáját döntően befolyásolták. A szerző feltárja azokat az eseményeket, példaképeket és fordulópontokat, amelyek identitásának alapjául szolgáltak: Kiemelkedő helyet kapnak a tanítói hatások, az intellektuális formálódás állomásai, és azok a konkrét anekdotikus epizódok, amelyekkel a szerző saját kiválóságát és morális tartását is igyekszik megvilágítani. Az önéletrajz ugyanakkor nem nélkülözi az emlékezet konstruált jellegére utaló jegyeket sem. A szerző tudatosan válogat a megőrzendő és

[59] TtREL I. 33. a. 1. 215.

[60] TtREL I. 33. a. 1. 217.

[61] Csődök. = Nemzeti Ujság 41 (1846) 279. sz. (május 10.) 296., Uo. 286. sz. (május 22.) 324. A hirdetés szerint Veszprém vármegye csődtörvényszéke március 23-i ítélete értelmében „néhai Ángyán János, volt veszprémi református lelkész hátrahagyott tömege" ügyében 1846. június 2-re hívta össze a hitelezőket. A csődeljárás feltárása további kutatást igényel.

az elhallgatandó epizódok között: míg a diákkori események részletgazdag narrációt kapnak, addig a családi élet, a lelkészi szolgálat számos aspektusa csupán marginálisan jelennek meg. A hiányok és elhallgatások éppúgy részei a visszaemlékezés konstrukciójának, mint az emlékek kiemelése. Fontos továbbá kiemelni, hogy az önéletrajz keletkezésének idején egyre gyakoribb memoár műfajától eltérően Ángyán szövege nem a nyilvánosságnak szánt munka, sokkal inkább egy személyes számvetés és összegzés, amelyet egy élete vége felé járó lelkész saját magának írt.

HIVATKOZOTT LEVÉLTÁRI ÉS KÉZIRATTÁRI FORRÁSOK

MNL OL = Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára

- X 3046. A 1548. 505/4. = Pápai Református Egyházközség keresztelési (1783–1823), esketési (1783–1836) és halotti anyakönyve (1783–1836).
- X 3196. A 1656. 649/2. = Veszprémi Református Egyházközség keresztelési (1783–1828), esketési (1783–1842) és halotti (1783–1850) anyakönyve.
- X 3198. A 1658. 651/1. = Vörösberényi Református Egyházközség keresztelési (1735–1809), esketési (1746–1808) és halotti (1746–1809) anyakönyve.
- X 3580. A 2409. 757/1. = Szeghalmi Református Egyházközség keresztelési (1766–1806), esketési (1760–1825) és halotti (1760–1811) anyakönyve.

TtREL = Tiszántúli Református Egyházkerület Levéltára

- I. 33. a. 1. = Protocollum Tractus Cumaniae Majoris 1756–1822. Nagykunsági Egyházmegye iratai.
- II. 28. a. 1–3. = Főiskolai növendékek névsora 1588–1791.
- II. 28. e. = Kollégium diákjai és professzorai 1552–1844.

HIVATKOZOTT SZAKIRODALOM

ÁNGYÁN 1809 = ÁNGYÁN János: Közönséges isteni tiszteleten mondandó templombeli imádságok. Veszprém, 1809.

ÁNGYÁN 1816 = ÁNGYÁN János: Halotti predikátziókra való rajzolatok, Pesten, 1816.

ÁNGYÁN 1817a = ÁNGYÁN János: Közönséges isteni tiszteleten mondandó templombeli imádságok. II. rész, melyben vágynak minden innepekre és vasárnapokra való predikátzió előtt és utánna mondandó reggeli és déllyesti imádságok. Pest, 1817.

ÁNGYÁN 1817b = ÁNGYÁN János: Közönséges isteni tiszteleten mondandó templombeli imádságok. III. rész, melyben vagynak különös alkalmatosságokra való predikátzió előtt és utánna mondandó imádságok, Pest, 1817.

ÁNGYÁN 1818 = ÁNGYÁN János: Közönséges isteni tiszteleten mondandó templombeli imádságok. I. rész, melyben vagynak hétköznapi, reggeli és déllyesti VIII. heti, és penitentzialis II. heti imádságok. 2. kiadás. Pest, 1818.

ÁNGYÁN 1827 = ÁNGYÁN János: Az isteni külső tiszteleti rendtartásoknak, gyakorlásoknak és eszközöknek böcsössége predikátzióban előadva, mellyet 1826. esztendőben mondott…, Buda, 1827.

ÁNGYÁN 1835 = ÁNGYÁN János: Az emberi és fejedelmi igaz nagyság, mellyet mint illyet dicsőségesen uralkodott Első Ferentz Ausztriának császárjában, Magyar országnak királlyában…, Veszprém, 1835.

ASSMANN 1999 = ASSMANN, Jan: A kulturális emlékezet. Írás, emlékezés és politikai identitás a korai magaskultúrákban. Ford. Hidas Zoltán. Budapest, 1999.

DOBSZAY 2010 = DOBSZAY Tamás: Emlék, felidézés, önéletírás. Egy cívis-memoár tapasztalatai. = Korall 11 (2010) 41. sz. 35–50.

DÖDERLEIN 1780 = DÖDERLEIN, Johann Christoph: Institutio theologi christiani in capitibus religionis. Norimbergae, 1780.

DUROVICS–KÓNYA 2024 = DUROVICS Alex – KÓNYA Péter: Az eperjesi felsőoktatás intézményeinek hallgatói 1850–1918. Budapest, 2024. (Felsőoktatástörténeti Kiadványok, 11.)

HEGYI 2018 = HEGYI Ádám: „…azt kőzőnséges helyen fel olvasni éppen nem tanátsos…” Az olvasás és a vallásellenesség kapcsolatai a Békési Református Egyházmegyében 1781 és 1821 között. Debrecen, 2018. (A Tiszántúli Református Egyházkerületi Gyűjtemények kiadványai.)

HEGYI 2022 = HEGYI Ádám: Elhallgatott múlt: egyháztörténet-írás Vésztőn 1714 és 1794 között. = Az egyháztörténet-írás története Magyarországon. Szerk.: Fazekas Csaba – Rada János. Miskolc, 2022. 352–361.

KESZEI 2010 = KESZEI András: Az emlékezet rétegei. = Korall 11 (2010) 41. sz. 5–34.

KISS 1878 = KISS Áron: Ángyán János egyházi s paedagogiai író önéletrajza. = Figyelő. Irodalomtörténeti Közlöny. 5. kötet. Szerk.: Abafi Lajos. Budapest, 1878. 216–222., 303–308.

KÖBLÖS–KRÁNITZ 2018 = KÖBLÖS József – KRÁNITZ Zsolt (szerk.): A Dunántúli Református Egyházkerület prédikátorai és rektorai II. 1761–1849. Pápa, 2018. (A Pápai Református Gyűjtemények Kiadványai, Forrásközlések, 15–16.)

KÖVÉR 2011 = KÖVÉR György: Én-azonosság az ego-dokumentumokban. Napló, önéletírás, levelezés. = Soproni Szemle 65 (2011) 3. sz. 219–240.

LEJEUNE 2002a = LEJEUNE, Philippe: Az önéletírói paktum. Ford. Varga Róbert. = Fosszília 2002. 1–4. sz. 132–158.

LEJEUNE 2002b = LEJEUNE, Philippe: Az önéletírás meghatározása. Ford. Z. Varga Zoltán. = Helikon Irodalomtudományi Szemle 48 (2002) 3. sz. 272–285.

LOVAS 2003 = LOVAS Márton: Dr. Földi János, az elfelejtett természettudós. = A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 2002–2003. Szerk.: Sz. Máthé Márta – Magyary Márta. Debrecen, 2003.

PÉTER 1901 = A Hajdu-böszörményi hat osztályú Ev. Ref. Gymnasium Értesitője az 1900–1901-iki tanévről. Kiad. Péter Károly. Hajdúböszörmény, 1901.

PETERDI 1987 = PETERDI Dániel: Dogmatika és etika viszonya a református teológiában. = Theologiai Szemle 30 (1987) 5. sz. 296–300.

SINKA 1895 = SINKA Sándor: A tanárok teljes névsora. = A Debreczeni Ev. Ref. Főgymnasium Értesitője az 1894–95. iskolai évről. Kiad. Dóczi Imre. Debrecen, 1895. 182–203.
SZABADI 2013 = SZABADI István: Intézménytörténeti források a Debreceni Református Kollégium Levéltárában I–II. Debrecen, 2013.
SZINNYEI 1891 = SZINNYEI József: Magyar írók élete és munkái. I. kötet. Budapest, 1891.
SZÖGI 2001 = SZÖGI László: Magyarországi diákok németországi egyetemeken és főiskolákon 1789–1919. Budapest, 2001. (Magyarországi diákok egyetemjárása az újkorban, 5.)

Summary

JÁNOS ÉLIÁS

‘I never boasted about what I knew and what I did…’ An autobiography of Reformed minister János Ángyán (1768–1846)

The paper examines the autobiography of János Ángyán (1768–1846), a Reformed minister, pedagogue, and translator, whose ego-document offers a rare, first-person insight into the intellectual and religious world of late 18th–early 19th century Hungarian Protestantism. The paper seeks to contextualize Ángyán’s self-narrative within the broader framework of ego-document research, testing its reliability, narrative strategies, and theological implications, while situating it within the social and ecclesiastical milieu of the Transdanubian and the Nagykunság regions. The analysis combines biographical reconstruction based on archival and printed sources with narratological and memory-studies approaches, drawing on Philippe Lejeune’s theory of the „autobiographical pact” and contemporary reflections on selective memory and narrative identity. The study also applies comparative source criticism to verify the factual claims of Ángyán’s text against external documentary evidence. By uncovering both the emphases and silences of the text, such as the dominance of educational memories, the marginalization of pastoral work, and the deliberate omission of family life, the research highlights the processes of identity construction in the autobiography. The findings illuminate how ego-documents both preserve and reshape individual memory, revealing the tensions between public role and private self-perception in early modern Protestant culture. More broadly, the study contributes to the historiography of Hungarian Reformed clergy, to the theory of autobiographical writing, and to the understanding of how religious professionals in peripheral regions articulated their intellectual trajectories and inner struggles at the intersection of personal reflection and collective expectations.

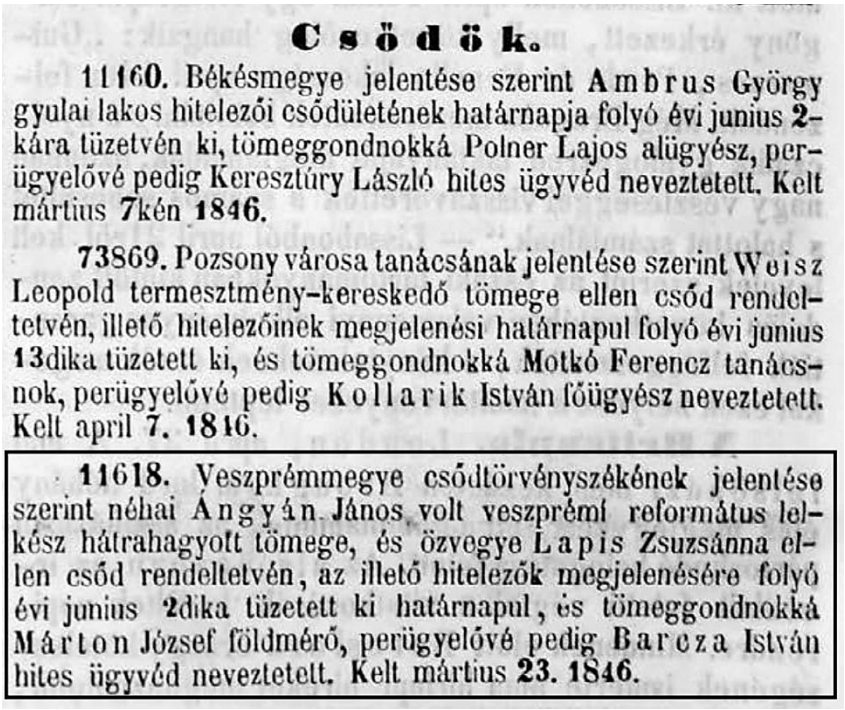

Csödök.

11160. Békésmegye jelentése szerint **Ambrus** György gyulai lakos hitelezői csődületének határnapja folyó évi junius **2**-kára tüzetvén ki, tömeggondnokká Polner Lajos alügyész, perügyelővé pedig Keresztúry László hites ügyvéd neveztetett. Kelt mártius **7**kén **1846.**

73869. Pozsony városa tanácsának jelentése szerint **Weisz** Leopold termesztmény-kereskedő tömege ellen csőd rendeltetvén, illető hitelezőinek megjelenési határnapul folyó évi junius **13**dika tüzetett ki, és tömeggondnokká Motkó Ferencz tanácsnok, perügyelővé pedig **Kollarik** István főügyész neveztetett. Kelt april **7. 1846.**

11618. Veszprémmegye csődtörvényszékének jelentése szerint néhai **Ángyán** János volt veszprémi református lelkész hátrahagyott tömege, és özvegye **Lapis** Zsuzsánna ellen csőd rendeltetvén, az illető hitelezők megjelenésére folyó évi junius **2**dika tüzetett ki határnapul, és tömeggondnokká **Márton** József földmérő, perügyelővé pedig **Barcza** István hites ügyvéd neveztetett. Kelt mártius **23. 1846.**

Csődeljárási hirdetés Ángyán János özvegye ellen, 1846
(Nemzeti Ujság, 1846. május 10., 296.)
(Arcanum Digitális Tudománytár)